

ἀπάγειν μετὰ τριώροτα Φέτεα ἀπὸ τῶν ὅρων ἐ-
κατὸς ἄρδρας Ὁπογτίους Ναυπάκτιων, καὶ Ναυ-
πακτίους Ὁπογτίους.

Ἄλλαχοῦ εὑρίσκομεν βεβαίως, ὅτι ἐν ταῖς συν-
θήκαις δρίζεται, ἵνα αὗται κατὰ καιροὺς ὅρκῳ ἀνα-
καινίζωνται, π. χ. ἐν Θουκ. V, 48—23 συντθεταί
ἐν τῇ μεταξύ Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης φήτρῳ ἐτῆσιος
ὅρκοδοσία. Ἀλλ' ἐνταῦθι δμως ἡ τοῦ ὅρκου ἀνα-
καίνισις γίνεται μετὰ τριάκοντα ἔτη ἀπὸ τοῦ πρώ-
του ὅρκου καὶ δὲν προχρονεύεται ἀπολύτως, ἀλλὰ
μόνον ὅποταν ἕκατερον τῶν συντεθειμένων μερῶν
βούληται.

"ΟρQος ἀπάγειν τινὶ juramentum deferre ali-
cui, ἐπιβάλλειν τινὶ δρκον, ἀκριβῶς ἐντεῦθι, ὡς
καὶ περὶ Παυσανία IV, 14, 4 «πρῶτον μὲν αὐτοῖς
ἐπάγουσιν δρκον μήτε ἀποστῆναι ποτε κτλ.» Μέσως
δὲ περὶ ἀρποκρατίων αἴπεκτὸς δρκος, ὃν αὐτός τις
ἔκανε αὐτῷ ἐπάγεται τουτέστιν αἰρεῖται."

Ἀπὸ τῶν ὅρων ἀδεξιῶς πως ἐξηνέχθη=ἰπὸ τοῦ
ἡδη γενομένου, ἀπὸ τοῦ πρώτου δρκου, περὶ οὐ δ-
μως οὐδέν τι πλέον λέγεται, ὡς τοῦτο ἀλλαχοῦ δ-
λως σύνηθές ἐστιν. Ἡ τριακονταετὴς προθεσμία ἐξ-
ηγορέει βεβαίως ὡς μίχ ἀνθρώπων γενεά. Ἐφ' δεσν
ο πρώτος δρκος ἐθεωρεῖτο ὡς ἀναγκαῖως ἔγκυρος.

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως—ἀλλὰ νῦν λέγεται, ὅτι
ἔκατὸν ἀνδράς Ναυπάκτιοις ἔξεστι τὸν δρκον ἀπὸ
τῶν Ὁπουντίων νὰ αἰτήσωσι καὶ τοσούτοις Ὁπουν-
τίοις ἀπὸ τῶν Ναυπάκτιων. Εὰν ληφθῇ κατὰ λέξιν,
διαφορά τις ἡδύνατο νὰ δηλωθῇ ἐν ᾧ περιπτώσεις ἡ
τοῦ δρκου αἰτησις ἐξ τῶν Ναυπάκτιων προέρχεται
καὶ ἐν ᾧ ὑπὸ τῶν Ὁπουντίων—θὰ προσδιωρίζετο
πρὸς τούτοις ἀπλῶς οἷος ἀριθμὸς Ναυπάκτιων ἀ-
ναγκαῖς ἔστι πρὸς τοῦ δρκου τὴν αἰτησιν, περὶ δὲ
τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὁμοίων οὐδὲν θὰ ἐλέγετο. Εἴ τι
λέγω, τοῦτο ἔστι μόνον συγκίνησις τοῦ κακοφυοῦς τῆς
ἐκφράσεως τρόπου, δὲ νοῦς οὔτος εμετὰ ἔκατὸν
ἔτη δικαιίωμα ἔχουσιν οἱ Ναυπάκτιοις καὶ οἱ Ὁ-
πουντίοις ἔκατεροι παρ' ἔκατέρων νὰ αἰτήσωσιν ἀνα-
καίνισιν τοῦ δρκου, δην ἔκατὸν ἀνδρες ἔξει ἔκατέρου
τῶν μερῶν τὸν δρκον μετὰ ταῦτα δώσουσιν. Οἱ
ἀριθμὸς ἔκατὸν ἀναμιμνήσκει τὰ ἔκατὸν εὐγενῆ γένη
τῶν Ὁπουντίων, περὶ δὲν κατωτέρω ἐν Σ. 2. στ. 14
πλείονα.

Όλως ἀκατανόητός μοὶ ἔστιν ἡ ἐπομένη τοῦ Οι-
κονομίδου παράφρασις «ἄλλ' ἔκβντας, ἵνα βούλωνται,
μετὰ τριάκοντα ἔτη ἀπὸ τοῦ νῦν δρκου, Ναυπα-
κτίων ἔκατὸν ἀνδρας καὶ Ὁπουντίων τοσούτους ἐ-
πάγειν αὖθις ἀλλήλοις τὸν αὐτὸν δρκον, ἢ μὴν αἰ-
ρεσις τοῖς ἐποίκοις δώσειν δποτέρων ἢν βούλωνται
ἀποστάντας εἰ, τοὺς ἑτέρους τούντεῦθεν τελεῖν.»

Ἐνῷ δὲ ἐν τῇ προηγουμένῃ προτάσει τὸ Ἑγορχον
ἀπλῶς εἰς τοὺς ἐποίκους ἀνεφέρετο, ἐνταῦθα ἐν τῇ

τοῦ δρκου ἀνακαίνησις ὄνομάζονται οὐχὶ οἱ ἐποίκοι,
ἀλλ' οἱ Ναυπάκτιοι τ. ἔ. σύμπαντες οἱ πολίται, συν-
φύδε δὲ τούτῳ φαίνεται, δτι ἡ καθυποχρέωσις ἀπὸ τῶν
ἐποίκων εἰς σύμπαντας τοὺς πολίτας μετηνέχθη.
Ἄλλ' ἐντεῦθεν δὲν ἐξάγεται ὅμως, ὅτι οἱ ἐποίκοι
τῶν ὑποκνημιδίων Λοκρῶν ἐν Ναυπάκτῳ συνεκρότουν
εἰδός τις κυριευούσης ἀριστοκρατίας, ὡς δὴ τοῦτο
ἐν τῇ σικελικῇ Μεσσήνῃ φαίνεται δτι ὑπῆρχεν, ὅτε
ἔκειθι οἱ ἐποίκοι Λοκρῶν τῶν ἐπιζεφυρίων χρόνον
τινὰ εἶχον τὴν δύναμιν ἐν ταῖς αὐτῶν χερσί. Θουκ.
V, 5. διότι οὐδὲμοι ἀλλαχοῦ εὑρίσκομέν τε τοῦτο
ὑπαινιττόμενον. Πολὺ μᾶλλον πρέπει ἡ σύμπασα
ναυπάκτιας κοινότης ἐνδρκως νὰ καθυπεχρεώθῃ, ἀτε
παρεχομένων τοῖς ἐν Ναυπάκτῳ ἀποίκοις ἐγγυήσεων
δικαιωμάτων.

Βυρτσοῦργον.

(*"Ἐπεται συγέχεια."*)

Δ. ΧΑΣΙΩΤΗ.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.

ΣΕΙΡΑ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΚΤΡΙΟΥ E. EGGER,
Καθηγητοῦ τῆς ἐν Παρισίοις Ακαδημίας.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΜΑΘΗΜΑ.

Η ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟΣ

ΕΝ Τῇ ΔΙΑΡΚΕΙΔ ΤΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ¹⁾.

Φόσσαι μὲν ἄφευκτός ἔστιν ἡ συγκίνησις παντὶ κα-
θηγητῇ ἐν τῇ ἐνάρξει τῆς σειρᾶς τῶν μαθημάτων αύ-
τοῦ, οὐδὲ ἐκείνου ἐξειρουμένου, δην ἐπὶ πολὺν ἡδη χρό-
νον ὑποτηρίζει καὶ ἐνθαρρύνει ἡ διηγεκτής εῦνοια τοῦ
ἀκρατηρίου τούτου. Ομολογητέον δὲ δτι μᾶλλον
ἄφευκτός ἔστιν ἡ τοιαύτη συγκίνησις σήμερον, ὅτε
τὰ μαθήματα τοῦ παρόντος ἔτους ἀρχονται ἐν πε-
ριπτετίαις τοιαύταις, δην οὐχ εῦρηται παράδειγμα ἐν
τῇ ιστορίᾳ τῆς φίλης ἡμῶν πατρίδος. Μάτην ἐπαν-
έγνων δ, τι ἐπρέπει ἡ ἐν Παρισίοις Ακαδημίᾳ ὑπὸ²⁾
τὴν κυριαρχίαν τῶν "Αγγλων²⁾, δ, τι ὑπέστη ὑπὸ³⁾
τὴν Ιεράν Συμμαχίαν (la Ligue), δτε δέπιεικέστατος
τῶν βασιλέων ἐπολιόρκει τὰ τείχη τῆς ἡδίας αὐτοῦ
πρωτευούσης· οὐδὲν ἀνευρίσκω ἐν ταῖς ὁδυνηραῖς ταύ-
ταις ἀναμνήσεσιν οὐδὲ κατ' ἐλάγιστον ἐφάμιλλον πρὸς

¹⁾ Συντάττων ἐλευθέρων τινὰ ἀγάλυσιν τοῦ μαθήματος τούτου, ἐποιησάμην προσθήκας τινάς, καὶ ἀμα παρήρητος δλίτας
σημειώσατες, χρησίμους, ἐλπίας, τοῖς φιλομαθοῦσι τῶν ἀγ-
γελωσατῶν.

²⁾ Τοῦ περὶ τούτου τὸ τοῦ κ. C. Jourdain ὑπόμνημα ἐν ταῖς
«Εὐθύναις τῆς τῶν ἐπιγραφῶν Ακαδημίας» — Comptes
rendus de l'Académie des inscriptions et
sciences historiques, mai 1870.

τὴν γῦν περιοῦσαν θέσιν ἡμῶν. Ἐν μέσῳ ἀγωνιῶν τοιούτων πᾶς τις αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην ἀνέσεως, δηποτε δυνηθῆ ἀποχρώντως ἐκπληρώσαι τὸ καθῆκον αὐτοῦ ὡς ἀγορητῆς καὶ ὡς διδάσκαλος. Ἀλλ' εὔτυχῶς δὲ τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας καθηγητῆς κέκτηται ἐν ταύτοις ἐνικεῖν τι πλεονέκτημα, καθ' ὃ δύναται τέρψαι ὑμᾶς ἀγορεύων περὶ λαοῦ, οὗ τὰ παραδείγματα καὶ τὰ ἔργα (καὶ μάλιστα ἐν τῇ χρονικῇ περιόδῳ, θὺν ὀφείλομεν συνδιεξελθεῖν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο) παρέχουσιν ἡμῖν εὔκαιρον ἐμψύχωσιν καὶ παραμυθίαν.

Οὐδαμῶς προτίθεμαι ὅμιλῆται περὶ τῶν κανόνων καὶ τῶν θεωριῶν τῆς πολεμικῆς, οὓς περὶ τῆς τῆθικότητος ἢ ἀνηθικότητος; τῆς τρομερῆς ταύτης τέχνης διότι ταῦτα πολλαχοῦ εὑρηνται ἐκτεθειμένα ἐν τε τοῖς ιστοριογράφοις καὶ ἐν ἴδιαις πραγματείαις, καὶ πολλάκις ἐπελητόμεθα βλέποντες τὸν φυσικὸν αὐτῷ ἐφχρημογόνην ἐν τοῖς συμβαίνουσι κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα³⁾. Οὐδαμῶς προτίθεμαι ὅμιλῆται περὶ συγγραμμάτων ὑπόθεσιν ἔχοντων τὴν προσδοκήν ἢ τὴν ὑπεράσπισιν δχυρωμάτων, δπου, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος μηχανικῶν, τὰ στοιχειώδη προβλήματα τῆς ἐπιστήμης ταύτης εὑρηνται ἐκτεθειμένα ἐν ἀκριβείᾳ ἐντελεῖ, καὶ ἐνίστε λύονται ἐν τοιαύτῃ ἐπιτυχίᾳ, θὺν ἡμεῖς σῆμερον οὐ δυνάμεθα διαπερνῆναι, ἀρκούμενοι εἰς τὸ περισεγγίζειν αὐτῇ διὰ τῆς βοηθείας τῶν νέων ὁγχίων, ἀτινα ἡ μηχανικὴ καὶ ἡ σφαιροβολικὴ τῶν νεωτέρων κατέχουσιν. Ἀλλὰς τε δὲ, τὰ πράγματα ταῦτα πολὺ ἀπέχουσι τῆς ἡμῆς ἀρμοδιότητος⁴⁾.

Ἐσται λοιπὸν ὁ λόγος περὶ πραγμάτων οἰκειοτέρων ἐμοὶ, οὕτως εἶπεν, καὶ ὑψηλότερον ἔχοντων γραμμάτηρα.

Διὸ ἡδη μῆνας πολλὰ ἡκούσκμεν εὔφυῶς καὶ εὐγλώττως εἰρημένη περὶ ἡθικῆς διατροφῆς ἐν καιροῖς πολιορκίας. Οἱ περὶ πολιορκητικῆς συγγράψαντες "Ἑλληνες οὐδὲν περὶ τούτου εἶπον, δσον γ' ἔγώ γινώσκω" ἀπλῶς δὲ μόνον κατέλειπον ἡμῖν σημειώσεις τιγάς ἡ συνταγὴς μαχαιρικᾶς περὶ τροφῆς τῶν πολιορκουμένων λαῶν, καὶ πρὸς τούτοις συμβουλεύουσι

³⁾ Ιδε, παραδ. χάρ. πολλὰ περὶ τούτου ἀπεσκόματα, συνειλεγμένα ἐν τῷ ΝΔ' κεφαλαίῳ τοῦ Δυολογίου τοῦ Στοβαίου.

⁴⁾ Παραπέμπω ιδίως τὴν ἀναγνώστην εἰς τὰς περὶ χαροβολικῆς νεωτέρας ἐργάνας τοῦ κ. Vincent, καὶ εἰς τὰς τοῦ κ. Preu, Ol στρατάρχαι Prrost καὶ Pessner, καὶ δι στρατηγὸς de Rochas d'Aigues, καὶ εἰς τρεῖς ἀγήκοντες εἰς τὸ στρατιωτικὸν σῶμα τοῦ μηχανικοῦ, ἀνέλαβον δμοίως πρὸ τινῶν ἐτῶν πολλοὺς περὶ τοῦ πράγματος τούτου ἄγωνας, διαχορίντες εἰποῦ· οὐγὶ πρὸς ἐκπλήρωσιν πατριωτικῶν καθηκόντων, ἀπὸ τοῖς μᾶλλον κατεπείγοντα. Μετὰ τοὺς εἰρημένους στρατιωτικοὺς δι κ. E. Ruelle, μαθητὴς καὶ πολυχρόνιος γραμματεὺς τοῦ κ. Vincent, ἀνέγνω ἐν τῇ ἀκαδημίᾳ τῶν ἐπιγραφῶν ἀπευδιάζεις περιπάσματα τῶν περὶ μηχανικῆς συγγραφάντων, πραγματεύμενα περὶ διατροφῆς τῶν πολιορκουμένων.

καλλιεργεῖν τοὺς ἐν ταῖς πόλεσι κήπους, οὓς ἡμεῖς ὀνομάζομεν τετράγωνα (squares), καὶ οἵ τινες ἐν μὲν εἰρήνῃ χρησιμεύουσιν ἀπλῶς εἰς τέρψιν τῶν πολιτῶν, ἐν καιροῖς δὲ πολιορκίας δύνανται χρησιμεύσας ὡς καλλιεργήσιμοι κήποι τροφίμων προϊόντων. Ἀλλ' ἐν ᾧ ἡ πολιορκητικὴ τῶν Ἑλλήνων οὐδὲν τούτου πλέον προνοεῖ περὶ τῶν πολιορκουμένων, τὸ γενικὴ ιστορία τῆς Ἑλλάδος ἀναπτληροῖ τὴν σιωπὴν ταύτην διεδάσκουσα πολλαχοῦ, διὰ τίγων βοηθημάτων παραμυθεῖται καὶ ἀνακουφίζεται ἡ καρδία καὶ τὸ πνεῦμα μεγάλου τινὸς λαοῦ, παλαίστος πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθενειαν ἐν ταῖς μεγάλαις περιπετείαις τοῦ πολιτικοῦ βίου, καὶ προβάλλονται ἡμῖν παραδείγματα καταλληλότατα εἰς τὸ ἐνθαρρύναι ὑμᾶς ἐν αἷς διερχόμενα νῦν ἐπιπόνοις δοκιμασίαις. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ὑπόθεσις τῶν μαθημάτων, ὡν σῆμερον ποιοῦμαι τὴν ἀρχὴν καίτοι περιορίζεται ὑπὸ τινος τῶν ἀκαδημαϊκῶν ἡμῶν προγραμμάτων, ὁδηγεῖ ὑμᾶς, ὡς εἰς ἄμεσαν συνέχειαν τῶν προτέρων ἡμῶν σπουδῶν, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ Περικλέους, εἰς τὸν φρικτὸν ἐκεῖνον Ηελοποννησιακὸν πόλεμον, ἐξ οὗ οἱ Ἀθηναῖοι μονονούχοι ἀπώλοντο· τὰ δὲ χρονικὰ τῆς ἐποχῆς ταύτης, καὶ τοι περιηλθον εἰς ὑμᾶς ἀτελῆ, ὅμως ἐμφαντικάτατα ἰχνογραφοῦσι τὰς Ἀθήνας εὐθαρσῶς καὶ εὐφυῶς ἀνταγωνιζομένας πρὸς τὴν ἐπελθοῦσαν συμφοράν, ἐπανορθοῖσας τὰ ἴδια αὐτῶν ἀμαρτήματα, καὶ ἐνίστε τὰ ἴδια αὐτῶν ἐγκλήματα, διὰ τῶν διηγεικῶν προϊόντων τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης, καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ἡμέραις τῶν συμφορῶν προκρούσας τὰ πλεῖστα τῶν ἀριστουργημάτων, ἀπερ ἀπηθανάτισκαν τὴν πόλιν ἐκείνην, καὶ διαμέγουσιν αἰωνίκ τιμὴν καὶ δόξαν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος.

Συνθήσις μὲν οἱ ἀρχαῖοι κριτικοὶ ἀγαπῶσι δογματίζοντες, ὅτι ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἡ ὁμόνοια τῶν πολιτῶν καὶ ἡ εὐπαιθὴς ὑποταγὴ εἰς κυβέρνησιν πεφωτισμένην εἰσὶ δύο διφευκτοὶ συνθῆκαι πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν ὥραίων τεχνῶν καὶ τῶν γραμμάτων· ἀλλ' οὐδὲν κενότερον τοῦ ὑποτιθεμένου τούτου νόμου. Η Ἑλλὰς καὶ ἡ Ρώμη (ἴνα περὶ μόνων εἶπεμεν τῶν ἀρχαίων) ἐπέδειξαν ἀκμαζούσας πάσας τὰς διανοητικὰς τέχνας ἐν αὐτοῖς τοῖς καιροῖς τῶν δεινοτέρων διχοστασιῶν· τὸ δὲ περὶ ῥητορείας εἰρημένον ὑπὸ τινος τῶν Ρωμαίων—Sicuti flamma, materia alitur et urendo clarescit—δυνατὸν εἶπεν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς τεοιήσεως, τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τῆς γλυπτικῆς, καὶ τῆς μεθήσεως ἐν γένει. Οὐ λέγω, ὅτι αἱ εὐγενεῖς αὖται ἐφευρέσσεις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος οὐδεμιᾶς χρήσουσιν ὑλικῆς χορηγίας· ἀλλ' ὅτι παρὰ τοῖς ἀληθῶς εὐφυέσσι λαοῖς (καὶ τίς ποτε λαὸς ἐγένετο εὐριέστερος τοῦ Ἑλληνικοῦ;) ἡ ὄρμὴ τῶν πολιτικῶν παθῶν, αὐτὸς ὁ πόλεμος καὶ ἡ κοινωνικὴ ταξία (εἰ μὴ προβαίνουσι μέχρις ἐσχάτων, μέχρις ἀποσυνθέ-

σέως τῆς πόλιτείας) χρησιμεύουσιν ὡς πρόσθετον κέντρον, καὶ ἐμβάλλουσιν εἰς τὰς ψυχὰς γόνιμον δραστηριότητα. Οἱ Μηδικοὶ πόλεμοι ἐπήνεγκον τῇ Ἑλλάδι μεγίστην μὲν δόξαν, ἀλλὰ καὶ οὐκ ὄλγας καταστροφάς. 'Αλλ' ὅμως ἐν ἔκεινῃ τῇ περιόδῳ ὁ Ἑλληνισμὸς διέλαμψε μάλιστα κατὰ πάντα τὰ εἴδη τῆς μαθήσεως· τότε πρῶτον ἰδρύθη τὸ θέατρον· τότε ἡ φιλοσοφία, ἡ ἴστρική, ἡ ἴστορία κατέστησαν ἐπιτηματικοὶ κανονικαὶ, διδασκόμεναι ἐν πεζῷ λόγῳ, διότε μὲν ἦν ἀρτιγενής, ἔκτοτε δὲ διέμεινεν ἀχώριστος συνεργός εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν ἐπιστημῶν.

Αἰσχύλος, ὁ ἀληθὴς δημιουργὸς τῆς τραγῳδίας, ἦν μετὰ τῶν δύο ἀδελφῶν αὐτοῦ εἰς τῶν ἐν Μαραθῶν, ἐν Σαλαμῖνι καὶ ἐν Πλαταιαῖς ἀγωνισταμένων· ὁ δὲ βίος αὐτοῦ, ἀρξάμενος μετὰ τῶν ἡγωνικῶν ἔκεινων ἀγώνων, παρατείνεται διὰ τῶν τότε περιπετειῶν τῆς τῶν Ἀθηνῶν τύχης· ἀλλ' οὐδέποτε ἡ γόνιμος αὐτοῦ φαντασία φαίνεται παραφερομένη ἐκ τῆς μέθης τῶν ἐπιτυχιῶν τῆς πατρίδος, ἡ συνταρχοσσομένη ἐκ τῶν ἀτυχιῶν αὐτῆς. Οἱ Πέρσαι, ἡ ἀρχαιοτάτη τῶν τραγῳδίων αὐτοῦ, ὡν γινώσκομεν τὸν χρόνον τῆς διδασκαλίας (473 π. Χρ.), μαρτυροῦσι φιλοπατρίαν ἀτέραχον ἄμφι καὶ μεγαλοπρεπῆ. 'Εν ἔτει 459, ὅτε διετὴν ὑπέτησαν ἡτταν αἱ Ἀθηναῖς, τὴν μὲν ἐν Ἀλιαῖς, τὴν δὲ ἐν Τανάγρᾳ⁵⁾, ἐδιδάχθη ἡ ὥραία τριλογία, Ἀγαμέμνωρ, Χοηφόρος καὶ Εὐμερίδες, ἀληθῶς δραματικὴ εἰκὼν τῶν θλιψεων τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως διαμαχομένης πρὸς τὰς φυσικὰς δρμὰς τοῦ ἐγκλήματος, πρὸς τὰ καθήκοντα τῆς υἱεκῆς στοργῆς, καὶ πρὸς τὴν ὀλεθρίαν σκοτοδίνην τῶν ιδίων αὐτῆς ἐλέγχων. Παρατηρητέον πρὸς τούτοις, ὅτι ἔκτοτε χρονολογεῖται ἡ ἀρχὴ τοῦ καθ' ἔκαστον ἔτος γινομένου ἀγῶνος τῶν πομφῶν καὶ τῶν τραγῳδιῶν ἐν τῷ θεάτρῳ τῶν Ἀθηνῶν· ὅτι πᾶς τραγικὸς ἀγῶν περιελάμβανε τρεῖς διαγωνιζόμενους ποιητὰς, ὡν ἔκαστος ὥφειλε διδάξαι τέσσαρα δράματα, τρεῖς τραγῳδίας καὶ ἐν σατυρικὸν δρᾶμα· ὅτι πᾶς κωμικὸς ἀγῶν (ἔγινοντο δὲ δύο τοιοῦτος κατ' ἔτος) περιελάμβανε τρεῖς ποιητὰς, ὡν ἔκαστος ἐδίδασκε μίαν κωμῳδίαν, καὶ οὗτως ἐν συνδλοφῷ δενασκοτῷ νέα δράματα ἐδιδάσκοντο κατ' ἔτος· ἀλλὰ καὶ τοῦτο παρατηρητέον, ὅτι συνήθως, ἐκτὸς σπανίων ἐξαιρέσεων, ἔκαστον δρᾶμα αἴπει μόνον ἐδιδάσκετο. 'Εάν κρίνωμεν περὶ τούτου κατ' ἀναλογίαν τῶν κατοίκων τῆς Ἀττικῆς, οἱ, καὶ τῶν δούλων συμπεριλαμβανομένων, οὓς ἡσαν πλείονες τῶν ἔξηκοντα μυριάδων, τές οὐ θαυμάσσει τὴν διανοητικὴν ταύτην γονιμότητα;

'Εν ἔτει 458, ὅτε ἀπέθανεν ὁ Αἰσχύλος, ὁ Εὐριπίδης ἐποιήσατο τὴν πρῶτην αὐτοῦ πάροδον ἐπὶ τὴν σκηνὴν διὰ τῆς νῦν οὐ σωζομένης τραγῳδίας, αἱ

Πελειδδες. 'Αξίχ δὲ σημειώσεώς ἐστιν ἡ ἐποχὴ αὗτη διέ· ἦν οἱ Ἀθηναῖοι ἤραντο νίκην ἐν Οίνοφύτοις, διὰ τὴν οἰκοδόμητιν τῶν περιφήμων ἐν τῇ ἴστορᾳ μακρῶν τειχῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐπέμβασιν ἡυῶν εἰς τὸν τοῦ Ἰνάρου πόλεμον ἐν Αἰγύπτῳ, τὴν οὕτως ὀλεύθριον λαβούσαν τέλος. Εν τῷ ἡμετέρῳ Μουσείῳ τοῦ Δούβρου ἀπόκειται πλάξ μαρμάρου, ἐν ᾧ ὑπάρχουσι κεχαραγμένα τὰ ὄνοματα τῶν διακοσίων Ἀθηναίων ὀπλιτῶν, τῶν πεσόντων ἐν παντοίαις μάχαις, ὃν μετέσχε τότε ἡ δημοκρατία τῶν Ἀθηνῶν· ἐστι δὲ ἡ πλάξ αὗτη τεμάχιον ἐπιταφίου καταλόγου, διό τοι, καθ' ὃσον φαίνεται, πολὺ μακρότερος, διότι μία μόνη φυλὴ τῶν Ἀθηνῶν καταλέγεται ἐν τῷ τεμάχῳ τούτῳ⁶⁾. 'Αλλ' ὅμως τοιαῦται καταστροφαί, ἐνδοξοὶ μὲν καθ' ἔκυτάς, θλιβερώταται δέ, ὡς εἰκός, γενόμεναι ἐν τῷ πόλει τῶν Ἀθηνῶν, οὐδαμόδις φαίνονται ἀποψυχράνται τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἀμιλλαν τῶν ποιητῶν, τῶν μουσικῶν, τῶν ήθοποιῶν, οἵ διὰ τῆς ἐστῶν τέχνης κατεκόσμουν τὰς ἑορτὰς τοῦ Βάκχου, οὐδὲ ἡλάττωσαν τὰς δειπνάς, διό τοι πολιτεία κατέβαλλεν εἰς τὰς πολυδιπάνους ταύτας τέρψεις λαοῦ ἀκορέστως ἀγκαπῶντος τὰς εὐτραπέλους θυμηδίας⁷⁾.

'Εφεῦται εἰτερχόμεθα εἰς τὴν ἴστορικὴν ἔκεινην περίοδον, ἐν ᾧ ἐπικρατεῖ ἡ εὐφυΐα τοῦ Περικλέους, τοῦ μεγάλου ἐκείνου δημαγωγοῦ, κατὰ τὴν ἀρχαίαν καὶ ἐντιμοτάτην τότε σημασίαν τῆς λέξεως ταύτης. Αἱ Ἀθηναῖς καὶ ἐν τῇ περιόδῳ ταύτη ἀσκοῦσι, καὶ ἐπὶ τριάκοντα ἑφεῦται ἐτη, διατηροῦσι, τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὴν πρωτοβουλίαν ἐπὶ τοῦ μεγίστου μέρους τῆς Ἑλλάδος. Η κατὰ τῆς Σάμου στρατεία ἦν αἰματηρὸν τι ἐπεισόδιον τῶν ἀγώνων, οὖν; ἀνεδέξατο πρὸς ἐπέκτασιν ἡ στρέψωσιν τῆς ἡγεμονίας αὐτῆς⁸⁾ τὴν δὲ στρατείαν ἐκείνην κατέστησε μάλιστα περίφημον ὁ Θριαμβός τῆς τοῦ Περικλέους εὑφραδείας, ὅτε ἐπανελθὼν εἰς Ἀθηναῖς μετὰ τὴν ὑπόταξιν τῶν Σαμίων ἐνεκώμισε διὰ τοῦ περιφήμου ἐπιταφίου λόγου τοὺς στρατιώτας, οἵ τινες νικηταὶ καὶ τιμωντες τὰ ὅπλα τῶν Ἀθηνῶν ἐπεσον ἐν ἔκεινῳ τῷ ἀγῶνι. Γνωστόν ἐστιν ὅτι αἱ σύζυγοι, αἱ ἀδελφαὶ καὶ αἱ μητέρες τῶν στρατιώτων ἐκείνων μετὰ τὴν ἐπικήδειον τελετὴν περιεστοίχισαν καὶ προέπεμψαν θριαμβικῶς μέχρι τῆς οἰκίας αὐτοῦ τὸν ἐπαξίως ἀπὸ τοῦ βήματος διαρμηνύσαντα τὴν κοινὴν ὑπὲρ τῶν ἐνδόξων πεσόντων θλίψιαν καὶ εὐγνωμοσύνην⁹⁾. Συνεστρατήγει, ὡς λέγεται, τῷ Περικλεῖ ἐν τῇ κατὰ τῆς Σάμου στρατείᾳ δὲ Σοροκλῆς¹⁰⁾ καὶ ὄμοιώς λέγεται, ἡ μᾶλλον ἴστορεται, ὅτι τὴν τιμὴν ταύτην ἐλαβεν δὲ τραγῳδὸς. Μετά

⁵⁾ Θεον. Α', 108—110 de Clares, Inscr. de musée du Louvre, Planches Χ—ΧΙΙ.

⁶⁾ Ήδε τὰς ὑπελογίσιμους τῶν δακανῶν τούτων παρὰ Πλούταρχον λέγεται τὸν πόλεμον Ἀθηναῖοι κατὰ πόλεμον κτλ. § 6.

⁷⁾ Πλούτ. ίη 6. Περικλέους, § 8.

τὴν ἐπιτυχίαν τῆς τραγῳδίας αὐτοῦ, Ἀγτιγόνη⁹⁾), οἵτις ἐδιδάχθη ἐν ἑτοῖς πρὸ τῆς στρατείας ἐκείνης, οἱ ἔστι τὸ 439 π. Χρ.—Ἄξιον δύοις στρατείασι τοῦ Εύριπίδου, τὸ πρωτότυπον ἐκεῖνο καὶ παθητικώτατον προϊὸν τοῦ γονιμωτάτου αὐτοῦ ποιητικοῦ οἰστρου. Ἀλλ' η Ἀλκεστίς οὐκ ἔστιν ἀπλῶς δρᾶμα πρωτότυπον καὶ παθητικὸν (διότι γινώσκομεν ὅδη, ὅτι ἐν τῇ τετραδεκάτῃ τῇ ὑπὸ τοῦ Εύριπίδου διδαχθείσῃ ἐν τῷ ἀγῶνι ἐκείνῳ κατεῖχε τὴν θέσιν σταυρικοῦ δράματος), ἀλλὰ χρησιμεύει πρὸς τούτοις ὡς ἀπόδειξις μετασχηματισμοῦ τινας, καθ' ὃν τὸ ἀκαλλώπιστον σταυρικὸν δρᾶμα, τὸ ἐσχατον τοῦτο ἔγγος τῶν ἀκολασιῶν τῆς λατρείας τοῦ Βάκχου, μετεβλήθη εἰς ἀληθῆ τραγῳδίαν¹⁰⁾ καὶ σύτως ἡ τῆς τέχνης πρόοδος παράλληλός ἔστι τῇ προόδῳ τῆς τῶν Ἀθηνῶν τύχης, ἀλλὰ προόδῳ Βαρυτίμως ἐξαγορασθείσῃ, ὡς ἔκαστος ἐννοεῖ, διὰ τοῦ αἷματος τῶν πολιτῶν. Ἀληθὲς μὲν ἔστιν ὅτι ὁ ἐν τῇ Ἀκροπόλει Θησαυρῷ τῆς Ἀθηνᾶς ἐπιλουτίσθη ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις ἐκ τῶν φόρων τῶν τριακοσίων πόλεων, τῶν λόγῳ μὲν συμμάχων, πράγματι δὲ ὑπεκόσιων τῆς ἴσχυρᾶς δημοκρατίας¹¹⁾ ἀλλ' ὁ Περικλῆς διέθηκε κατ' ἀρέσκειαν ἐκεῖνα τὰ χρήματα, δαπανήσας αὐτὰ εἰς τὸ κατακοσμῆσαι τὴν πατρίδα αὐτοῦ διὰ πάσις πολυτελείας τῶν ὥραιων τεχνῶν, καὶ συστήσας ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Φειδίου τὸ τάγμα ἐκεῖνο τῶν τεχνιτῶν, ὃν τὰ ἀριστουργήματα κατεπλήρωσαν τὴν ἀκρόπολιν¹²⁾). Ἐν ἑταὶ 433 εὑδόκιμός τις ἀστρονόμος, ὁ Μέτων, μετεποίησε τὸ ἡμερολόγιον, εἰσαγαγὼν χρονολογικὴν μέθοδον, ἀκριβέστερον συνάπτουσαν τὸν ὑπολογισμὸν τῶν ὥρῶν τοῦ ἔτους πρὸς τὰ οὐρανία φαινόμενα. Τὸ ἀμέσως ἐπόμενον ἔτος, κατὰ τὸ μεταποιηθὲν ἡμερολόγιον τῶν Ἀθηνῶν, ἐγγέγραπται πιρὰ τὸν θάνατον τοῦ Φειδίου ἡ διδασκαλία τεσσάρων δραμάτων τοῦ Εύριπίδου, ἐν οἷς ἦν καὶ ἡ Μήδεια¹³⁾). Ὁ Εύριπίδης εἶδε κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην δύο τῶν ἀνταγωνιστῶν αὐτοῦ, τὸν Εὐφορίωνα καὶ τὸν Σοφοκλέα, νικήσαντας καὶ στεφθέντας¹⁴⁾ εὐκόλως δὲ πᾶς τις εἰκάζει, ὅποια τις ἦν ἡ λαμπρότης τοῦ ἀγῶνος ἐκείνου, ἐν ᾧ ἡ Μήδεια ἐκρίθη τρίτη τὴν τάξιν.

Μετὰ τὰς πολυειδῶς φέντεμνονεύτους ταύτας ἐποχὰς ἐπέρχεται ἡ ἔκρηξις τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, θλιβερὰ ἐποχὴ, εἰς πέρ τις καὶ ἀλλη, ἐν τῇ τῶν Ἀθηνῶν χρονολογίᾳ. Εύθὺς ἀρξαμένου τοῦ ἀγῶνος, προσεπέσκηψε καὶ ὁ περίφρυμος ἐκεῖνος λοιμὸς,

⁹⁾ Ἰδε τὴν περισσεῖσαν ὑπέθεσιν τῆς τραγῳδίας ταύτης.

¹⁰⁾ Πλούτ. ἐν 6. Περικλέους, § 12 πρβλ. Scheibel, Scaliger: Ἀναγραφὴ Ολυμπιάδων (Berlin, 1852, in 4°) p. 73. Τὰ σύγχρονα τοῦτο ἔστιν ἀσφαλέστατος δῆκτὸς μετὰ τῆς τοῦ Κλίντωνος Ἑλλην. χρονολογίας πρὸς ἔξαρξιν τῶν πάσης ταύτης τῆς χρονικῆς περιόδου τῶν ἐν Ἀθηναῖς λογίων καὶ τεχνιτῶν.

¹¹⁾ Ἰδε τὴν Ἑλληνικὴν ὑπέθεσιν τῆς τραγῳδίας ταύτης.

ὅν ὁ Θουκυδίδης ἐν μεγίστῃ ἀκριβείᾳ καὶ μελαγχολικῇ δεινότητι λόγου ιστόρησε, καὶ οὗ τὸ μάλιστα ἀξιοδάχρυτον θῦμα ἦν ὁ Περικλῆς. Ἀλλὰ κατὰ τὸ αὐτὸν ἔτος, καθ' ὃ ἐκεῖνος ἐξέλιπεν ἀπὸ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς, ἦν διὰ τῶν πλεονεκτημάτων αὐτοῦ καταλάμπουνεν, ἔγεννήθη ὁ Πλάτων¹²⁾, ὃς παρηγορία τῆς πενθούσης πατρίδος, καὶ ὡς οἰωνὸς δόξης μέχρι τοῦδε ἐλλιπούσας αὐτῇ, ηὗς ἥρτορικῆς δῆλον ὅτι δεινότητος, συνημμένη; τῇ εὐφυεὶ ἐρεύνη τῶν φιλοσοφικῶν θεωριῶν. Κατὰ τὸ αὐτὸν ἐκεῖνο ἔτος ὁ Εύριπίδης, ἀπεξημισθη ὁ δι' ὃν ὑπέστη ἡτταν τὸ 432, διδάξεις τὸν Ἰππόλυτον¹³⁾, διεττὴν εἰκόνα τῶν ὅρμῶν ἄνοσίου ἔρωτος καὶ παρθενικῆς σωφροσύνης, ἢ τις ἐν μέσῃ εἰδωλολατρίᾳ φαίνεται σφετεριζόμενη τὴν τιμὴν τῆς χριστιανικῆς ἐγκρατείας. Διὰ τοῦ Ἰππολύτου ὁ Εύριπίδης ἐνίκησε τὸν Ἱοφῶντα καὶ τὸν Ἰωνα, δύο τραγῳδούς, ὃν τὰ δράματα μεγάλως ἐτιμῶντο ὑπὸ τῶν συγχρόνων αὐτοῖς.

Ἀλλ' ἐν τούτοις ἐπικρατεῖ μακρὸς καὶ συνεχὴς ὁ πόλεμος, οὗ τὴν ἐμβριθῆ καὶ παθητικὴν ιστορίαν ἐγράψεν ἡμῖν ὁ Θουκυδίδης, ὃ ἐν ἀρχῇ μὲν τοῦ πολέμου συναγωνιζόμενος τοῖς ἐκυρίοις συμπολίταις, ἐπειτα δὲ ἐξορισθεὶς, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐξορίᾳ διαμείνας φύλος τῆς πατρίδος αὐτοῦ, ἐν ἐπιμελείᾳ συντόνῳ περισυνάγων καθ' ἡμέραν τὰς ἀναγκαῖς σημειώσεις καὶ πληροφορίας, αἵτινες ἔμελλον χριστιανοῖς αὐτῷ πρὸς συγγραφὴν τῆς ιστορίας. Ἀλλ' διωτες ἡ ἀλλως ἀξιοθαύμαστος αὐτὴν ιστορικὴ εἰκὼν ἐνὸς μόνου πράγματος φαίνεται στερουμένη¹⁴⁾ ὅτι δηλ. ὁ Θουκυδίδης φύ παρίστητιν ἐν αὐτῇ πλήρῃ τὸν ἐν τῇ πόλει τῶν Ἀθηνῶν βίον ἐν μέσῳ τῶν δοκιμασιῶν, δις οἱ Ἀθηναῖοι ὑφίσταντο ἐκ τῶν ἀδιαλείπτων μαχῶν. Οὕτω, παραδ. χάρ., οὐδὲν λέγει περὶ τῶν τότε κατορθωμάτων τῆς κωμῳδίας, κωμῳδίας δὲ τῶν πολιτικῆς, πολλῶν ἀπολαυσόσης ἐλευθεριῶν, διὸς δὲ εἰπεῖν καὶ τῶν ἀκολασιῶν, δις οἰκειοποιεῖται ἡ καθημερινὴ ἐφημεριδογραφία ἐν ταῖς καθ' ἡμᾶς νεωτέραις δημοκρατίκις, καὶ δις δυνάμεθα ἀποχρώντως ἐκτιμῆσαι ἐκ τῶν εἰς ἡμᾶς περιελθουσῶν ἐνδεκα κωμῳδιῶν τοῦ Ἀριστοφάνους, καὶ ἐκ τῶν περισταθέντων ἀποσπασμάτων ἐτέρων τριάκοντα. Οἱ ἀριστοφάνης λοιπὸν ἐποιήσατο τὴν πρώτην αὐτοῦ πάροδον ἐν ἑταὶ 428· ἔκτοτε δὲ ἔκαστον ἔτος φέρει σεσημειωμένην ἐν τῷ ὄντι μάτι αὐτοῦ, εἰ μὴ μίαν νίκην, τούλαχιστον γενναίαν προσπάθειαν, διπλῶς διὰ τῆς ἀπὸ σκηνῆς τέρψεως φωτίση τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ, καταδεικνύων τὰ ἐπικίνδυνα ἀμαρτήματα τοῦ πολιτικοῦ αὐτῶν βίου, τὰ καθήκοντα αὐτῶν, τὴν φιλοδοξίαν τῶν ἀναξίων διαδόχων τοῦ Περικλέους, τὰ εὐεργετήματα τῆς εἰρήνης, το-

¹⁵⁾ Ἰδε Διογ. Λαζάρ. Γ', 3.

¹⁶⁾ Ἰδε τὴν τῆς τραγῳδίας ταύτης προτεταγμένην Ἑλληνικὴν ὑπέθεσιν.

σούτῳ μᾶλλον ποθουμένης, ὅσιῳ ἐφείνετο ἀναβαλλομένη ἔνεκα τῆς σφρόδρωτος τῶν δημαγωγικῶν παθῶν καὶ τοῦ θράσους ἀσυμβιβάστων φιλοδοξίαν. Οὐ μόνον δὲ περὶ τὴν πολιτικὴν καὶ τὰ καὶ τὴν τῆμέσαιν συμβαίνοντα θεωρεῖτο, ἀλλὰ καὶ περὶ ἀντικείμενων ἥττον ἐφήμερα, οἷόν ἔστιν ἡ τῶν νέων ἐκπαίδευσις· δοθεν προσέναλλε τοὺς σοφιστὰς καὶ τοὺς διαφθορεῖς τῶν νέων ποιητὰς, καὶ συνηγόρει ὑπὲρ τῶν ἀρχαίων ηθῶν καὶ τῶν ἀνδρεικῶν ἐκείνων ἀρστῶν, ἐξ ὧν πρὸ ἥλθε τὸ μεγαλεῖον καὶ ἡ δόξα τῶν Ἀθηνῶν. Ἐν τοῖς θευματίοις αὐτοῦ δράμασιν, ὃν τινά εἰσι φρονήσεως καὶ γενναιότητος ἔργα, ὑπάρχει ἐν, οἱ μάλιστα νομίζω ἀξιοσημείωτον, αἱ Ὁριθες. Ἡ κωμῳδία αὕτη ἐδιδάχθη τὸ 415, τουτέστιν ἐν τῇ πρώτῃ περιόδῳ τῆς τῶν Ἀθηναίων εἰς Σικελίαν στρατείας¹⁴⁾, ἥτις ἀρξαμένη ὡς μέγιστος ἀγών πρὸς κατέκτησιν τῆς μεγάλης ἐκείνης νήσου κατέληξεν εἰς ὀλεθρίαν συμφορᾶν, καὶ, ἀληθῶς εἰπεῖν, ἐταπείνωσε διὰ παντὸς τὴν τῶν Ἀθηνῶν στρατιωτικὴν ὑπεροχὴν. Χρησταὶ κατεπλημμύρους τότε τὴν πόλιν ἐλπίδες, γρηγοροὶ τερεανήγγελον νίκας, καὶ φυντασιοκόποι θρησεῖς παντοῖα προβάλλοντο σχέδια καινωνικῆς μεταρρύθμίσεως· ἐν τῷ θεάτρῳ ἡνείχοντο βλέποντες παραδουμένους τοὺς θεοὺς καὶ τὴν θείαν λατρείαν, καὶ συγγρόνως «ἀργυρίου τάλαντον ἐπεκτίρυξαν τῷ ἀνελόντι· Διαγόρων τὸν Μήλιον,» οἱ πρῶτοι τῶν σοφιστῶν ἐπεκλήθη ἐν Ἑλλάδι ἀθεος¹⁵⁾. κατεδίωξαν δὲ τὸν Ἀλκιβιάδην ὡς ἔνοχον, ἡ τούλαγιστον ὑποπτον, ὅτι συνοργιάζων τοῖς φίλοις καὶ συνδαιτυμόσιν αὐτοῦ ἡκρωτηρίασε τοὺς Ἐρκάς. Κατὰ τῶν παντοίων τούτων παραφορῶν διαμαρτύρεται ἡ εὐαισθησία τοῦ κωμικοῦ, καὶ τοῦτο πράττει εὑφύεστατα καὶ τολμηρότατα ἐν δραματικῷ χλευασμῷ· ἐκ δὲ τοῦ δημοσίου ταμείου, ὡς ἔθις ἦν τότε, κατεβάλλοντα αἱ δαπάναι τῆς τοικύτης τοῦ δήμου διδασκαλίας. Ἐν τῷ αὐτῷ ἀγῶνι ἀλλοι τις ποιητὴς, οἱ Φρύνιχος, ἐδίδαξε δράματι οὐ νῦν σωζόμενον (οἱ Μορότροπος, προσόμοιον τῷ ἡμετέρῳ Μισαγθρώπῳ), διπερ ἐστὶν ἵσως τὸ ἀρχαιότατον πρότυπον, ἡ τούλαγιστον τὸ πρῶτον δοκίμιον τοῦ εἶδους ἐκείνου τῆς κωμῳδίας, διπερ ἐν μὲν τῇ ἀρχαιότητι ἐλάμπρυνεν ὁ Μένανδρος καὶ ἡ Σχολὴ αὐτοῦ, ἐν δὲ τῇ ἡμετέρᾳ φιλολογίᾳ ὁ Μολιέρος. Οὕτως αἱ εύτυχέσταται προσπάθειαι πρὸς ἐφευρέσεις σπουδαῖας ἦσαν σύγχρονοι ταῖς μάλιστα ἐλευθέραις περιτροπαῖς τῆς φαντασίας.

Ἡ ὀλεθρία ἔκβασις τῆς εἰς Σικελίαν στρατείας ἐδώκε τοῖς Ἀθηναίοις νέον καὶ διδακτικὸν μάθημα.

¹⁴⁾ Ήδε τὴν δευτέραν Ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν, καὶ τὸν σχολιαστὴν τῆς κωμῳδίας ταύτης ἐν στίχῳ 997. Ἀλλη τις εἰς ἡμερησίουν πάντως χρονολογίαν, τιθεῖσα τὴν διδασκαλίαν τῶν «Ορνίθων» μετὰ τὴν κατεστροφὴν τοῦ Νικίου καὶ τοῦ Δημοσθένεας.

¹⁵⁾ Διόδ. Σικελ. ΙΙ', 6.

Ἐν τῇ ζοφερῇ τῇς καταστροφῆς ἐκείνης εἰκόνι, ἣν ἔγραψεν ὁ Θουκυδίδης, ἐπελάθετο ίστορησαι γεγονός τε λίαν συγκινητικόν, δὲ ἔχομεν ἐκ τοῦ Πλουτάρχου (ἐν βίῳ Νικίου, § 29), καὶ δὲ μαρτυρεῖ ίκανῶς τὴν γοττείαν, ἣν κατὰ τὸν χρόνον ἐκείνον εἶχε παρὰ πᾶσι τοῖς «Ελληνσιν ἡ εύφυεστα τῶν Ἀθηναίων ποιητῶν.» «Ἐννοι δὲ (τῶν Ἀθηναίων) καὶ δι' Εύριπίδην ἐτάθησαν¹⁶⁾. Μάλιστα γάρ, ὡς ἔοικε, τῶν ἐκτὸς «Ελλήνων ἐπόθησαν αὐτοῦ τὸν Μούσαν οἱ περὶ Σικελίαν» καὶ μικρὰ τῶν ἀφικνουμένων ἐκάστοτε δείγματα καὶ γενύματα κεμίζοντων ἐκμανθάνοντες, ἀγαπητῶς μετεδίδοσαν ἀλλήλοις. Τότε γοῦν φασι τῶν σωθέντων οἰκαδες συγνοίς ασπάσασθαι τὸν Εύριπίδην φιλοφρόνως, καὶ διηγεῖσθαι τοὺς μὲν, ὅτι δουλεύοντες ἀφείθησαν, ἐκδιδάξαντες διὰ τῶν ἐκείνου ποιημάτων ἐμέμνηντο, τοὺς δ', ὅτι πλανώμενοι μετὰ τὴν μάχην τροφῆς καὶ διδασκαλίαν μετέλαβον τῶν μελῶν ἀσαντες.» Ερεῖτος ὄψομεθι ἐν τῷ ἐσπευσμένῳ καὶ προχείρῳ τούτῳ παραλληλισμῷ τῆς πολιτικῆς πρὸς τὴν φιλολογικὴν ιστορίαν τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἐτερόν τι οὐχ ἥττον ὡραῖον δεῖγμα τῆς εὐεργετικῆς δημοτικότητος τοῦ ποιητοῦ ἐκείνου, θν δὲ Ἀριστοτέλης ἀπεκάλεσε πτραγικώτατον τῶν ποιητῶν· ἀλλὰ πρὸ τούτου δεῦτε ἰδωμεν καὶ ἐτέρας τινὰς εἰκονικὰς ἀντιπαραθέσεις, πρὶν ἡ καταρθίσωμεν εἰς τὴν καταστροφὴν, ἣν ἐπήνεγκεν ἐν τέλει ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος.

Τὸ 410ον ἔτος ἀξιόν ἐστι σημειώσεως διὰ δύο νίκας, τὴν μὲν τῶν Ἀθηναίων ἐν Κυζίκῳ¹⁷⁾, τὴν δὲ τοῦ Σοφοκλέους διὰ ποῦ Φιλοκτήτου¹⁸⁾, ἐξαιρέτου ἔργου γέροντος ὄγδοηκονταετοῦ· θν δὲ πέδειξεν ἔτι πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ καὶ τὸν Οἰδίπουρον ἐπὶ Κολοφῷ¹⁹⁾, τὸ γλαφυρώτατον ἐκεῖνο ἐγκάρμιον τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς φιλοξενίας τῆς πατρίδος αὐτοῦ. Εν ἔτει 409 οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀνεκτίσαντο παρὰ τῶν Ἀθηναίων τὴν Πόλον, θν οὕτως εὔτυχως ἐκυρίευσε πρὸ τινῶν ἐτῶν ὁ ῥιψοκίνδυνος καὶ τολμητίας Κλέων²⁰⁾· ἀλλ' ὡραία τις πτραγικά τοῦ Εύριπίδου, οἱ Ὁρέστης, διδαχθεῖσα κατὰ τὸ αὐτὸν ἔτος²¹⁾ ἐχρησίμευσεν ὡς παραμυθία τῆς πόλεως διὰ τὴν ζημίαν ἐκείνην. Παρεκτὸς δὲ τούτων καὶ ἐτερα γεγονότα μαρτυροῦσιν ἡμῖν, ὅτι καὶ τότε, ὡς καὶ πάντοτε, διετέλει θερμῶς ἀγαπῶσα τὰς ὥραίας τέχνας, καὶ ἀφειδῶς δαπανῶσα ὑπὲρ αὐτῶν ὅτι ὑπελείπετο.

¹⁶⁾ Ἀκριβῶς ἐν ἔτει 416 δὲ Εύριπίδης ἐδίδαξε τὰς «Τριμάδας.»

¹⁷⁾ Ξενοφ. Βλλην. Α', ἀ, § 9.—Διόδ. Σικελ. ΙΙ', 50.

¹⁸⁾ Ήδε τὴν προτεταγμένην τοῦ Φιλοκτήτου οὐ Ελληνικὴν ὑπόθεσιν.

¹⁹⁾ Εν τῇ Ἑλληνικῇ ὑπόθεσι τῆς πτραγικῆς ταύτης λέγεται διὰ ἐδιδάχθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ ἐπιμελεῖται τῶν ἀγάγνων αὐτοῦ.

²⁰⁾ Διόδ. Σικ. ΙΙ', 64. πρᾶλ. Θουκ. Δ', 3. Β', 14. καὶ τοὺς ἴππεῖς τοῦ Ἀριστοφάνους.

²¹⁾ Ήδε τὸν σχολιαστὴν τῆς πτραγικῆς ταύτης ἐν στ. 371 καὶ 772.

ἐν τοῖς θησαυροῖς αὐτῆς, ἐκ διαδοχῆς ἔξαντλουμένοις καὶ ἀναπληρουμένοις, κατὰ τὰς περιπετείας τῆς τύχης αὐτῆς. Μεταξὺ τοῦ 410 καὶ 408 συντελέσθη ὁ νκός τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς (ἥτις ἦν ἡ προστάτις τῆς πόλεως καὶ ἴδιας τῆς Ἀκροπόλεως), μάλλον γινωσκόμενος ὑπὸ τῷ ὄνομα Ἐρέχθειος. Ἐχομεν καὶ νῦν ἔτι σωζόμενα, ἐπὶ μαρμάρῳ ἐν Ἀθήναις ἀνυρθέντων, τεμάχια τοῦ καταλόγου τῶν δαπανῶν, ἃς ἐσημειώσαντο οἱ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ μνημείου τούτου ἀναδεξάμενοι²²⁾, ἕργον τεχνικωτάτου καὶ κομψότατου. Θαυμαστὴ ὡς ἀληθῶς ἡ ἀταραξία τῶν φιλοπόνων καὶ φιλοκάλων ἐκείνων τεχνιτῶν, ἣν αἱ γερεῖς καὶ ἐν μέσῳ τοσούτων συμφορῶν καὶ κωλυμάτων ἀναποτάστως φέρουσι τὸν διαβήτην καὶ τὸ γλυφεῖον.

Ἐπέρου τινὸς δείγματος τῆς φιλοπόνου δραστηριότητος τῶν τεχνιτῶν ἐκείνων ἐπεφυλάττετο ἡ ἀνακάλυψις εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους. Γινώσκετε τοὺς πρὸ μικροῦ ἐν τοῖς μεγάλοις Μουσείοις τῆς Εὐρώπης συλλεγθέντας ἀρχαίους θησαυροὺς ἐκ τῶν ἐν ταῖς νεκροπόλεσι τῆς Ἐτρουρίας, καὶ ἴδιας ἐν τῇ νεκροπόλει τοῦ Ούολσίνου (Vulci), γενομένων ἀνακαφῆν· σχεδὸν δὲ ἀποδεδειγμένον νῦν ἔστιν ὅτι αἱ χιλιάδες ἐκεῖναι τῶν κεραμείων σκευῶν, ἐν οἷς ἡ τέχνη ἐπιδεικνύται μετὰ τοσαύτης κομψότητος καὶ ποικιλίας, εἰ καὶ φαίνονται κατεσπευσμένως ἔξειργασμένα, ἕργα εἰσὶ κεραμέων καὶ ζωγράφων, οὓς οἱ Λαπλούτοι ἡγεμόνες (Lucumones) τῆς Ἐτρουρίας μετεκαλοῦντο, ἵνα κεσμήσωσι τά τε ἀνάκτορα καὶ τοὺς τάφους αὐτῶν. Ἀλλ' ἡ παράδοσις τῶν Φειδίων καὶ Πολυγνάτων ἀναγνωρίζεται ἐν τῷ λεπτῷ ἐκείνῳ αἰτήματι τοῦ κάλλους τῶν μορφῶν, ἐν τῇ εὔκολίᾳ ἐκείνῃ τῆς γραφίδος, ἐν τῇ ἀφίσιᾳ ἐκείνῃ τῶν μυθολογικῶν ἀναμνήσεων²³⁾ καὶ τέλος πάντων, πολυπληθῆ δείγματα μαρτυροῦσιν ἀκριβῶς τὴν Ἑλληνικὴν, καὶ πολλαχοῦ τὴν Ἀττικὴν, καταγωγὴν τῶν κεραμείων ἐκείνων σκευῶν, ἀτικαὶ ἐπιπόλαιοις τις, καὶ ἄλλως ἐν διλίγοις μνημείοις περιορίζομένη, ἔρευνα κατέταξεν ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τὴν κοινὴν ἐπιγραφὴν «κερίμεια σκεύη τῆς Ἐτρουρίας». Καὶ λοιπὸν, ἡ Ἑλληνικὴ κεραμογραφία τῆς Ἐτρουρίας, ὡς καὶ ἡ τῆς Μεγάλης Ἐλλάδος, τῶν τε νήσων καὶ τῆς ἡπείρου τῆς κατ' ἀνατολὰς Ἐλλάδος, φαίνεται ἀνερχομένη τούλαχιστον εἰς τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ β' αἰώνος πρὸ Χριστοῦ· ὅθεν συνάγεται ὅτι μέρος τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ αἰώνος τούτου τιμῆ τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους²⁴⁾.

Ἀποθανόντα τὸν Σοφοκλέα μετὰ πεντήκοντα ἐ-

²²⁾ Corpus Inscripti Graecarum de Boeckh, N° 60. Ραγκαβῆ, Antiquités Helléniques, N° 56—60.

²³⁾ Ήδε τὸ περίφημον ὑπόμνημα τοῦ Gerhard, Rapport intorno i vasi Volscensi (Roma, 1831), καὶ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν Κυρίων C. Lenormant καὶ de Witte ἐν τῷ συγγράμματι αὐτῶν Émile des Monuments etamographiques (Paris, 1844).

τῶν ἔνδοξον ἐπιτυχίκν ἐν ἔται 406, ὅτε ἀπέθανε καὶ ὁ Κύριπιδης²⁴⁾, ἐτίμησαν διὰ κοινοῦ πένθους οὐ μόνον αἱ Ἀθήναι, ἀλλὰ καὶ οἱ πολέμιοι αὐτῆς.

Ἐν μὲν ταῖς Ἀθήναις ὁ Ἀριστοφάνης διὰ τῆς εὐρυοῦς κωμῳδίας, Βάτραχος, παρίστησε τοὺς ἔχυτούς συμπολίτας ὁδυρομένους, διερωτῶν τὸν ἐν ἀδου θεὸν περὶ τοῦ δοξάσαντος τὴν τραγικὴν τῶν Ἀθηνῶν εκπνήν· καὶ ὁ μὲν Εύριπίδης εἰς μάτην διαφιλονεικεῖ πρὸς αὐτὸν τὸ δικαίωμα τῆς ἀναβιώσεως, ὁ δὲ Αἰσχύλος, ὁ ἀληθῆς δημιουργὸς τῆς τραγῳδίας, ἀμερολήπτεις κρίνων, προτιμᾷ ὡς διάδοχον αὐτοῦ τὸν αὐτοκρότον ποιητὴν, ὃς οὐδέποτε δι' ὑπερβολῶν ἐγέρε τὰ δραματικὰ πάθη καὶ τὰς ἀπὸ τῆς σκηνῆς ἐντυπώσεις, καὶ οὐδέποτε παρέβλαψε τὸ σεμνὸν τῆς τραγικῆς μούσης διὰ φαντασιοκτημάτων ἀσέμνων καὶ ἀναξίων τῆς ἔχυτοῦ σοβαρότητος. Ὑπὸ τὴν κωμικὴν ἐκείνην συζήτησιν, ἢν πάνυ χαριέντως διέπλκασεν ὁ Ἀριστοφάνης, ὑποκρύπτεται σοβαρά τις κρίσις εὐαθηνοῖς καὶ ἡθικῆς.

Ἐκτός δὲ τῶν Ἀθηνῶν ἔχομεν τὴν περὶ τούτου μαρτυρίαν ιστορήματός τινος, ὅπερ ἐκφράζει πιστῶς τὸ αἰσθήματα τῆς Ἐλλάδος καὶ τὸ σέβας αὐτῆς πρὸς τὴν μεγάλην καὶ διακεκριμένην φήμην τοῦ ποιητοῦ. Αἱ Ἀθήναι ἐπολιορκοῦντο ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ κατείχον οὗτοι τὸ προάστειον, ἐν ᾧ ὑπῆρχον τὰ μνημεῖα τῶν προγόνων τοῦ ποιητοῦ²⁵⁾ συμπεσόντος δὲ τοῦ ἐνταχιστοῦ ἐκείνου, ὃ τῶν Διονυσιακῶν ἐօρτῶν θεὸς δίετη ἐν τῷ μπνῳ τοῦ Σπαρτιάτου στρατιγοῦ, καὶ ἐπέταξεν αὐτῷ ἐπιτρέψαι τῷ δῆμῳ τῶν Ἀθηναίων, διποτε διετέλεσθαι τὰ μακρὰ τελῆ, ἢ περιεποίουν αὐτοῖς τιμὴν ἀμα καὶ ἀσφάλειαν²⁶⁾ ὡς τυγχαῖος δὲ, ἀλλὰ καὶ πικρός, χλευασμός; ἐπῆλθεν ἡ εἰς τὴν πόλιν εἴσοδος τοῦ Λυτάνδρου καὶ τῶν συμμάχων τῆς Σπάρτης ἐν τῇ ἐπετείῳ ἡμέρᾳ τῆς ἐν Σαλαμῖνι μάχης. Ἐπειτα δὲ, ἐπειδὴ οἱ Ἀθηναῖοι ἐδράμυνον κατεδαφίσαι, ὡς ἐν τῇ συνθήκῃ τῆς ὑποταγῆς αὐτῶν ὠρίζετο, τὸν περίβολον ἐκείνον, ὃς ἦν αὐτοῖς φίλτατον ἀντικείμενον εὐλόγου καὶ φιλοπάτριδος ζηλοτυ-

²⁴⁾ Διάδ. Σεικ. II, 103. Ήδε καὶ τὴν ὑπόθεσιν τῶν Βατράχων τοῦ Ἀριστοφάνεως.

²⁵⁾ Ήδε τὴν ἀνώνυμον βιογραφίαν τοῦ Σοφοκλέους, τὴν συντάχθεισαν ἐν μέρει, ὡς ἀπίδειξεν ὁ Κύριος Ritter, ἐκ τίνος ἀρχαιοτέρας βιογραφίας, ἀποδεικνύεις τῷ πολυμεθεῖ διδύμῳ τῷ Ἀλεξανδρινῷ.—Βιογράφοι Ἑλληνες, σελ. 130, ἔκδ. Westermann.

πίας, ὁ Θηβαῖος Ἐρίχνθος ἐν τινὶ πολεμικῷ συμβουλῷ ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου συγκροτηθέντι, εἰτηγήσατο γνώμην «τὸ μὲν δότυ κατασκάψαι, τὸν δὲ χώραν ἀνεῖναι μηλόθοτον»²⁶). Η 'Αλλ' ἐν τινὶ συμποσίῳ τῶν πολεμίων στρατηγῶν Φωκέως τινὸς ἀρέχμενου ἄδειν ὠραίους τινὰς στίχους τοῦ Εύριπίδου²⁷), ἐν οἷς ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀγαμέμνονος Ἡλέκτρα παρίσταται τεταπεινωμένη καὶ δυστυχοῦσα, βαθυτάτη συμπάθεια κατέλαβε τοὺς συνδετυμόνας ἀπαντας, ἐγνοῖσαντας ὅτι σχέτλιον ἔσται ἔργον «τὸν οὔτοις εὐχλεῖ καὶ τοιούτους ἄνδρας φέρουσαν ἀγελεῖν καὶ διεργάσασθαι πόλιν»²⁸). Η 'Εσωθη λοιπὸν ἡ πόλις τῆς Ἀθηνᾶς, ὡς ἄλλοτε οἱ νενικημένοι στρατιῶται καὶ αἰγυμάλωτοι ἐν Σικελίᾳ, διὰ τῆς εὐγλωττίας ἐγός τῶν ποιητῶν αἴτης. Τεύτων οὕτως ἔχόντων, εὐλόγως οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέδωκαν τῷ Εύριπίδῃ τὴν μεγάλην ἐκείνην τιμὴν, ἐπιτρέψαντες μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν τὸ διεδάξαι ἐν τῷ θεάτρῳ τρεῖς τραγῳδίας, δις ἐκεῖνος κατέλειπε γάνεκδότους²⁹) καὶ ὃν αἱ δύο, Ἰριγένεια ἢ ἐρ Λύλιδη καὶ Βάκχαι, περιελθοῦσαι εἰς ὑμᾶς, δικαιώσασθαι τιμῶνται ὡς ἄριστα κοσμήματα τῆς τραγικῆς αὐτοῦ πινακοθήκης.

'Αλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Λύσανδρος, καὶ τοι φύσαι εἶχεν ἥδος μελκυγχολικὸν³⁰), βαθέως συνεκινήθη, οὕτω τεταπεινωμένης ἴδων τὰς Ἀθήνας, καὶ ἐκ μόνου τοῦ ἐλέους τῶν νικητῶν ἀπεκδεχομένας τὴν σωτηρίαν. Εὐτυχῶς διετηρήθη ἡμῖν μαρτυρία τις, εὐγλωττότατα, ὡς γ' ἐμοὶ δοκεῖ, μαρτυροῦσα τὸ γεγονός τοῦτο. 'Ἐν τοῖς ἀναθήμασι τοῖς ἐν τῷ Παρθενῷ ἀνακειμένοις, ἦν ἔχομεν πολυαριθμούς καταλόγους, πολλάκις ἐπιδείκνυται στέφανος χρυσοῦς προσφερόμενος ὑπὸ τοῦ Λακεδαιμονίου Λυσάνδρου τοῦ Ἀριστοκλείτου³¹). Οὐκ ἦν ἄρα ἡ προσφορὰ αὕτη οἶον θρησκευτικός τις ἐξιλασμός ἐπὶ τῷ σκληρῷ ἐκείνῃ προτάσσει, ἵνα ὁ Λύσανδρος ἐπέτρεψε συζητηθῆναι ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου μνημονευομένῳ πολεμικῷ συμβουλίῳ; Καὶ τῷ ὅντι, πᾶς ἡ ψυχὴ ἀληθοῦς 'Ἐλληνος, εὐαισθήτου πρός τε τὰ γράμματα καὶ πρός τὰς τέχνας (πολλαχῶς δὲ τοῦτο μαρτυρεῖται ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ), ἡδύνατο ἀνευ πικρῶν ἐλέγχων τῆς συνειδήσεως διεκνοθῆναι καὶ ἀποδέξασθαι τὴν παντελῆ καταστροφὴν πόλεως τοιαύτης, οἷα ἡ τῆς Ἀθηνᾶς;

'Απώλεσαν μὲν τότε αἱ Ἀθῆναι διὰ παντὸς τὴν ὑπηρήφανον ἐκείνην ὑπεροχήν· ἀλλὰ διὰ τοῦτο οὕτε ἀπεθαρρύθησαν οὔτε κατεδλήθησαν, ὡς εὑθὺς μετ'

²⁶) Πλούτ. ἐν βίῳ Λυσάνδρου, § 15.

²⁷) Εύριπ. Η λέκτρα, σ. 167 κ. εξ.

²⁸) Πλούταρχος, ἔνθ. ἐνωτ.

²⁹) Ἰδε τὸν σχελιαστὴν τῶν Βετράχων τοῦ Ἀριστοφάνους, ἐν σ. 67.

³⁰) Πλούτ. ἔνθ. ἐνωτ. § 2, ἐκ τῶν Ἀριστοτέλους Προβλημάτων (Δ' 1).

³¹) Corpus Inscript. Graecarum. N° 150—151—152.

ὅλγρον ἀπεδείχθη διὰ τῆς καθαιρέσεως τῶν Τριάκοντας ἀρμοστῶν, οὓς ἐπέστησεν ἡ Σπάρτη κυβερνήτας τῆς πόλεως, καὶ διὰ τῆς ὑπὸ Θρασύβουλου γενομένης ἀποκαταστάσεως τῆς δημοκρατίας ἐλάμπρυνε δὲ τὴν νίκην ἐκείνην δι' ἀξιομνημονεύτου παραδείγματος φρονήσεως καὶ ἐπιεικείας, διακηρύξας τὴν ἀμηστείαν, οὐδὲτι λίθην τῶν παρελθόντων ἀμαρτημάτων, καὶ ὑπόρχεσιν τοῦ μηδένας τῶν ὅπως δήποτε ἐνόχων καταδιωχθῆναι καὶ τιμωρηθῆναι. 'Αλλ' ἡ αμηηστεία (ἥν δὲ ἡ λέξις αὗτη νεορανής τότε, καὶ ἐπαξίως κατετάχθη ἐν τοῖς λεξικοῖς τῶν νεωτέρων γλωσσῶν), ἡ συγχώρησις ἐκείνη, ἡ λίθη τῶν εἰς τὴν δημοκρατίαν γενομένων ἀδικημάτων καὶ ὑβρεών, διετηρήθη ἄσα γε αὐστηρῶς; Τοῦτο μὲν οὐ πάνυ διῆσυριζομαι· λέγω δὲ, ὅτι ἦν εὐγενής ὑπαγόρευσις ἐπιεικείας, ὡς ἡ Ἱρδοῖος νῦν τῆς Κηῆς Αὐγούστου 1789 ἦν εὐγενής ὑπαγόρευσις αὐταπαρνήσεως. Τὸ ἀμέσως ἐπόμενον ἔτος αἱ Ἀθηναὶ συντεταγμέναι μὲν, ἀλλὰ καὶ εἰρηνεύουσαι, ἡσχιλοῦντο περὶ τὴν ἀναθερησιν τῶν ἀρχαίων νόμων καὶ περὶ τὴν ἀνασύνταξιν τῶν δημοσίων ἐγγράφων, κατά τινα ὄρθογραφίαν, ἡς ἔλαχον τὸ ὑπόδειγμα περὶ τῶν ἐν Ἀσίᾳ. 'Ἐλλήνων, καὶ ἡς ἡ χρησιμότης ἀναμφιβόλως ἐγινώσκετο πρό τινος χρόνου· διότι ἴδιόν τι δρᾶμα τοῦ Καλλίου, ὅπερ ἦν, ὡς φάνεται παραδίκα τις, ἐπιγραφομένη Γραμματικὴ τραγῳδία, ἐπραγματεύετο περὶ τῶν γραμματικῶν τούτων ζητημάτων, καὶ ὁ χερὸς τοῦ δράματος ἐκείνου συνέκειτο ἐξ αὐτῶν τῶν γραμμάτων τοῦ ἀλφαβήτου³²). 'Εκτοτε μετεγειρίσαντο τὸν λεγόμενον ἀλφάβητον τοῦ Καλλιστράτου³³) τὸ δὲ γεγονός τοῦτο βεβαίως μέν ἐστι μικρόν, καὶ ἀμυδρὸν διεγένει φῶς ἐν τῇ γραμματικῇ ιστορίᾳ τῶν Ἀθηνῶν διὰ τὸ μακρὸν χρονικὸν διάστημα τὸ χωρίζον ἡμᾶς ἀπὸ τῶν χρόνων ἐκείνων, ἀλλ' ὅμως σπουδαῖας ἐπήνεγκε τότε συνετείας εἰς τε τὴν νομοθεσίαν τῆς πόλεως καὶ εἰς τὸν οὕτως εἰπεῖν, γραμματικὸν καγονισμὸν τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου. Συγχρόνως δὲ καὶ τὸ θέατρον ἀνελάμβανε τὸν προτέραν αὐτοῦ δραστικότητα· καὶ ἡ μὲν τραγῳδία μετὰ τὸν Δισγύλον καὶ Σοφοκλέα καὶ Εύριπίδην καταλόγει καὶ ἀλλους διακεκριμένους ποιητὰς, ἡ δὲ ἀρχαία κωμῳδία, ἡ πρότερον μικροτέρας ἀπολαύσουσα ἐλευθερίας, καὶ τοις ἀείτοτε ἦν δημοκρατικὴ κατά τε τὸ πνεῦμα καὶ τὰς ἔξεις αὐτῆς, μετεποιήθη εἰς μέσην κωμῳδίαν, ἐν ἥη ἐξεικόνισις τῶν δυστροπῶν καὶ τῶν θηικῶν παρεκτροπῶν ἀντικατέστησε τὸν σφρόδρον καὶ προσωπικὸν σατυρισμόν. 'Η βρητορεία ἀπώλεσεν ἐνα τῶν διδασκά-

³²) Ἀθην. Δειπνοσοφισταὶ, Ζ', σελ. 276 καὶ Ι', σελ. 448 καὶ 453.

³³) Ήδε τὰς ὑπὸ τοῦ Franz συνηγγένας μαρτυρίας ἐν τῷ Elementa epigraphicae Graecae p. 24 καὶ τῷ Λυσίου λόγον πρὸς Νικόδημον κατηγορηθέντα διεπεριείησε τὰ κείμενα τῶν νόμων, οὓς ἐτάχθη ἐγγράψει.

λων αὐτῆς, τὸν Ἀντιφῶντα, δὲ ἔπεισος (τὸ 412) θῦμα τῆς ἀντιστάσεως τῶν δημοκρατικῶν κατὰ τὴν ἀριστοκρατικῆς μερίδος³³⁾ ἀλλὰ τότε διέλαμψε τοῦ Λυσίου ἡ εὐφυΐα, καὶ ἄμα ὁ Ἱσοκράτης ἦνέως τὴν Σχολὴν ἐκείνην, ἐξ ἣς, ὡς ἀπὸ Δουρείου ἵππου, πολλοὶ διάστημοι ρήτορες καὶ ἱστορικοὶ ἐξεπήδησαν. Ὁ Σωκράτης τέσσαρα ἔτη μετὰ τὴν ἐλευθέρωσιν τῶν Ἀθηνῶν ἔπεισος θῦμα τυφλοῦ παροξυσμοῦ τοῦ δήμου³⁴⁾ ἀλλὰ κατέλιπε διαδόχους ἐκυτοῦ τὸν Ξενορῶντα καὶ τὸν Πλάτωνα, ὅπως ἀναλάβωσι τὸ ἔργον τῆς ἡθικῆς διδασκαλίας τῶν πολιτῶν, καὶ μεγαλύνωσι καὶ ἀναπτύξωσι τὰς φιλοσοφικὰς αὐτοῦ ἀρχὰς. Αἱ ὥραικα τέχναι διετέλουν προαγόμεναι, καὶ οὐ μόνον ἐκαλλώπιζον τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ καὶ μετεδίδοσαν τὰ ἔργα αὐτῶν εἰς τὰς διαφόρους γχώρας τῆς Ἑλλάδος, ἐμψυχουμένας ἐκ τοῦ παραδείγματος τῆς πόλεως ἐκείνης, ἥτις κατὰ τὸν ποιητὴν Τυμόθεον ἦν «Ἐλλάδος Ἑλλὰς», τουτέστιν ἐστία πάσις παιδεύσεως³⁴⁾.

Ἐπτιν ἔρχ, κύριοι, πλειόνων λόγων ἀνάγκη, ὅπως ἐπιδεῖξω ὑμῖν τὴν ἀνεξάντλητον ἐκείνην ἴσχυν, ἐν ἣ ἀδιαλείπτως ἀνεπτύσσετο ἡ Ἑλληνικὴ μεγαλοφύΐα ἐν ταῖς δυσημερίαις καὶ ἐν ταῖς εὐημερίαις τῆς πολιτείας, καὶ διοῖκησις πατηρία παραδείγματας ἐκληροδότησεν ἡμῖν; Βαβαίως ἐν καιροῖς τοιούτοις, ἐν οἷς δεινὴν αἰσθανόμενα τὴν ἀνάγκην ἡθικῆς τινος παραμυθίας, οἷαν ἐκ μόνων τῶν μαθημάτων τῆς ιστορίας ἔχομεν ἀρύσσασθαι, οὔτε ἐπιλανθάνομαι οὔτε προχρηστεῖσθαι τὰς ἐνθαρρύντικὰς σελίδας τῆς τοῦ ἡμετέρου ἔθνους ἴστορίας. Η Γαλλία, ἥτις ἐν ἔτει 1526 οὐκ ἀπεδέχετο τὰς προχρηστεῖς τοῦ αἰχμαλώτου τοῦ Καρόλου Ε' μετὰ τὴν ἐν Παυτά ἡτταρ³⁵⁾ ἡ Γαλλία, ἥτις ἐν Denain ἐπηνόρθωσε τὰ ἐν Ramillies καὶ ἐν Malplaquet ἀπογέννατα³⁶⁾ καὶ πρὸ πάντων, ἡ Γαλλία, ἥτις ἐν ἔται 1792 καὶ 1793 ἀνέτη, ὡς ἀνθρωπος εἰς, ὅπως δι' ἡρωϊκῆς ἀντιστάσεως ἀπωθήσῃ τὴν εἰς τὴν γχώραν αὐτῆς ἐπιδρομήν, προσφέρει εἰς τὴν ἡμετέραν ἀγωγὴν θαυμαστὰ φιλοπατηρίας παραδείγματα. Ἀλλ' ἐπέκεινα τῶν ἐθνικῶν τούτων ἐποχῶν, ἐπὶ θεάτρου ἀπωτέρου, καὶ τοι μηχαριὲ ὑπάρχουσιν αἱ ἀποστάσεις καὶ αἱ κοινωνικαὶ διαφοραὶ, πολιτική τε καὶ θρησκευτικαὶ, ἐπιδείκνυται ἡμῖν οἷον ὑπερτάτη τις φιλοπατηρία, συνάπτουσα τὴν πρὸς τὰς παραδόσεις τοῦ ἀρχαίου κόσμου, καὶ κατ' ἐξαιρεσιν πρὸς τὰς παραδόσεις τῶν Ἑλλήνων, τῶν ἀληθιῶν ἡμῶν προγόνων, τῶν ἀθανάτων ἡμῶν διδασκάλων ἐν τῇ σπουδῇ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν. Ἐξ ἐκείνων

³³⁾ Εν τῷ κανονισμῷ τοῦ Εὐρωπίδου ἐπεγέγραπτο τόδε τὸ ἐπίγειραμα, Τιμοθέου τοῦ μακεσσού ποίημα. Ιδε: Βιογράφοις Ἑλλήνων, ἔκδοσις Westermann, σελ. 135.

Μνῆμα μὲν Ἐλλὰς ἔπεισος Εὐρωπίδου, ὅστις δ' ἴσχε;

γῆ Μακεδόνων τῇ γὰρ διέκατο τέρατα βίσου.

πατέρες δὲ Ἐλλάδος Ἑλλάς, Ἀθῆναι πλείστα δὲ Μούσαις τέρφας ἐκ πολλῶν καὶ τοὺς ἐπαγγεγόντες.

δροίως διδασκόμενα εὐχαρίστως, τίνι τρόπῳ σταθερὰ καὶ ἴσχυρὰ διάνοια δύναται καταπολεμεῖν τὰς φαντασιοληξίας καὶ τὰ ὄντα πολλάκια τοῦ πνεύματος, ὡς καὶ τὰς ἀθυμίας τῆς καρδίας, τίνι τρόπῳ ἡ γενναιότης δύναται ἐπανορθώσαι τὰ γεγονότα πλημμελήματα, ἀντιστῆναι πρὸς τὰς πλημμυρίδας τῆς δισποργίας, καταδαμάσσαι τὴν ζηλοτυπίαν τῶν ἀντιζήλων δυνάμεων, διεπηρῆσαι ἡ ἀνακτήσασθαι τὸν πατρών πλοῦτον, τὴν πατρών τιμὴν, τὴν πατρών ἐμπειρίαν καὶ ἀρετὴν, ἐφ' ἣ δικαίως ἡ πατρίς ἡμῶν ἀποσεμνύνεται. Τούτων οὖν ἐνεκάλεσε υμᾶς ἐνταῦθα, ὅπως παραδοθῆτε εἰς μελέτας, αἴτινές εἰστι πλέον τι καὶ κρείττον ἡ εὐγενής τις φεμβασμός³⁷⁾ διότι ἐνισχύουσι τοὺς περὶ ταύτας σπουδάζοντας εἰς τοὺς ἐπιπόνους ἀγῶνας, οὐ; ἡ τῆς πατρίδος εὐγενεία ἐπιβάλλει πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς πολίταις").

E. EGGER.

ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ

ΤΟΥ ΟΙΚΟΤΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ

ΙΕΡΕΜΙΟΥ Γ',

(1727.)

ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΟΜΕΝΗ³⁸⁾ ΠΑΡΑ

ΜΙΧΑΗΑ ΙΩ. ΓΕΔΕΩΝ,

Βιελτιοφύλακος τῆς Μ. Πατριάρχη, τοῦ Γ. Σχολῆς.

Τῆς προσχῆς, σὺν Θεῷ, ἀρέσμενης ἐκδόσεως τοῦ Ἀπαγδίσματος τῷ Νεοελληνικῷ Ἀγεκδότων θεωρηθῆτω ὡς πρόδρομος ἡ περὶ τῶν δογμάτων τῆς Ορθοδόξου Ἐκκλησίας πραγματευομένη αὕτη ἐγκύ-

³⁵⁾ Ε. ΠΑΝΑ. Τὸν ἀνωτέρω σοφὸν ἔμα δὲ καὶ κατανυκτικὸν λόγον τοῦ ἐπιφανοῦς Ἑλληνιστοῦ καὶ φίλου τῆς Ἑλλάδος Κ. E. Egger θάλουσιν ἐπεξέλθει προφύμως, δὲν ἀμφιβάλλομεν, οἱ ἀναγνῶσταις τῆς «Πανδώρας», οἱ μόνοι δὲν διδαχθῶσιν, ἀλλὰ καὶ δημοσίευσι τὴν καρτερικὴν Γαλέτην, δε τις μεταξὺ τοῦ φρεγώδους πολέμου καὶ τῶν φρικούδεστέρων ἐμφύλιων στάσεων τῶν λοιποτικένων τὴν περιεποδεύστον αὐτοὺς πατρίδα, φίλοισι φέρει ἀτέραχος περὶ τῆς προγονιστῆς ἡμῶν ἴστορίας καὶ ἀναζητεῖ ἐν αὐτῇ παραμυθίαν, «ἀναργεστάτης οὗσης καὶ μόνης διδασκάλου τοῦ δύνασθαι τὰς τῆς τύχης μεταβολὰς γενναῖμας διοφέρειν, τῆς τῶν ἀλλοτρίων περιπτειῶν ὑπομνήσεως». Ἀλλὰ πλὴν τῆς ἀρετῆς ταύτης ἔχει καὶ ἀτέραχον ἡ ἴστορία, κατὰ τὸν αὐτὸν Πελούδιον, τὴν ἔξην, ὅτι «μηδεμία ἐταιρεύεται τοῖς τοῦ διδαχήσιοις διάρθρωσις, τῆς τῶν προγενενημένων πράξεων ἐπιστήμης», ἀφ' ἣς δημοσίευσι τοῦ διεσπαρσούσαν τὰ ἔθνη, καὶ αὐτὰ τὰ εἰς τὴν ἀνατάτην βαθμίδα τοῦ πολιτισμοῦ ἀναβάντα, κατὰ τὴν διεξαγωγὴν Ιθίων τῶν τῆς πολιτείας. Οὕτε πρὸς τοὺς διάχαισις Ἑλλήνας, οὔτε πρὸς τοὺς Ρωμαίους, οὔτε πρὸς τοὺς Γάλλους, οἵ τινες καὶ αὐτοὶ ἀποροῦσι σόμερον διε τὸν θεοτικὸν τοῦ Καρόλου, διὰ τὸ ἀπεδίωκαν τὸν Φίλιππον, διὰ τὸ κατέλαυναν τὴν δημοκρατίκην καὶ διὰ τὸ ἀπειδεῖλον εἰς τὸν τράχηλον αὐτῶν αὐτοκράτορα, ἔχεισι μετόποτε ποτὲ ἀντὶ παραδείγματος ἡ τῶν γεγενημένων μνήμη. Φαίνεται δέ τι ἐπὶ πολιτείης «οἱ ἀνθρώποι, ὡς λέγει καὶ διάσπαστος, πρὸ πειράς τῶν διενῶν οὐ συνίζει τὸ συμφέρον» ἀλλ' ὅταν ἐν τοῖς κακῷ γενόμενοι τόχωστι, τότε γνωσιμαγγούστες, ἡ μηδὲλλως βλασφέντες ἀμείνον τὴν ποιεῖν, ταῦτα διατερον ζημιωθεύστες αἰρούνται, καὶ δέ τι ἡ τῶν ἀλλων ποίησις εἶναι πρὸς τὰ πάθη αὐτῶν δῆλως ἀνωφελής.

³⁶⁾ Ἀγεγνώσθη ἐν τῷ Φίλοι. Συλλόγη Πιερίζ (Κων/πόλεως)